

Анна КИРПАН

"ОБЕРЕГИ – 2005"

Сцена з вистави "Хома і Шука" В. Підцерковного за М. Кропивницьким. Режисер – В. Підцерковний. Івано-Франківський обласний театр ляльок ім. Марійки Підгірянки.

Фестиваль театрів ляльок "Обереги", що в Івано-Франківську, нарешті відбувся у "рідному" залі, тривав з 28 вересня по 2 жовтня 2005 р. Після років поневірянь та мандрів по "чужих" сценах Театр ім. Марійки Підгірянки зміг повернутись у свій оновлений дім, де не соромно було і гостей приймати. А гостей було багато: з Азербайджану, Естонії, Росії (Татарстан), Білорусі, а також з українських міст Харкова, Києва, Луцька, Львова, Черкас.

У контексті фестивалю обереги – це народний епос, пісня, казка, а також національна класика. І, чесно кажучи, без таких постанов, які зберігають, відновлюють та дарують глядачам скарби національної культури, театр (зокрема і ляльковий) не має власного обличчя. А не має свого обличчя національного, то нецікавий іншим.

Національні обереги як вони є

Отож, найцікавішими були ті вистави, які були найбільш пройняті національним духом: естонський спектакль за мотивами народного епосу "Як бог Уку землю естів створював та людьми заселяв" (п'єса П. Римського), азербайджанський спектакль за мотивами казки "Правда і Кривда" великого середньовічного поета і мислителя Нізамі Гянджеві, – ці театри цілком слушно були відзначені "за збереження національних традицій і втілення їх засобами

лялькового театру". Мали виразний національний колорит і спектакль Київського міського театру ляльок "Торбина з піснями" (пори року в українських піснях, п'єса В. Данилевича), "Підкова на щастя" – постава Волинського театру ляльок за мотивами казок І. Франка (п'єса В. Данця).

Естонський театр "Ільмаріне" з Нарви показав на фестивалі п'єсу П. Римського "Як бог Уку землю естів створював та людьми заселяв" (режисер Ю. Міхальов). Вистава знайомить дітей з найдавнішими легендами про створення світу та людей. Давні легенди дотепно приправлено гумором, приперчено іронією, пересипано жартами та піснями. Актори постійно ведуть діалог з дітьми. Вистава створена для російських дітей Естонії і знайомить їх не лише з естонською культурою, але й естонською мовою. Ян, слуга бога Уку, вчить розмовляти щойно створених перших людей (їх зображають ляльки). Звичайно, по-естонськи. Естонські першолюди вчать естонської мови і естонського патріотизму не лише дітей зрусифікованої Нарви. Вони вчать і нас, як любити свою мову і свою батьківщину. Але насправді це філософська вистава. Її ідея: мова пробуджує до життя, оживлює навколишній світ. Поки нема слова – не існує й поняття – предмета чи дії. Першолюди не відчувають голоду й спраги, але щойно "вивчають" слова "весі"

(вода) та “лейп” (хліб), як відразу хочуть вже пити та їсти. Не вміють збудувати хати, поки не дізнаються слова, “коду” – дім. А сприйнявши це слово, легко зводять собі житло. Одне слово, все твориться мовою – і водночас твориться сама мова! До речі, твориться все лише естонською мовою, російська на естонській землі не має чарівної казкової сили.

Гянджинський державний театр ляльок з Азербайджану представив казку, написану великим азербайджанським поетом XII ст. Нізамі (його називають Нізамі Гянджеві – Нізамі з Гянджі). Мабуть, в дещо незвичний спосіб творці постановки висловили свою пошану до автора казки. Вгорі справа, високо над ляльками і декораціями, як і годиться, красувалося сонце. Це було особливе сонце – сонце азербайджанської поезії: на сонці було зображено Нізамі!

Казка “Правда і кривда” (на афішах вона чомусь називалась “Добро і Зло”) дуже схожа на українську казку з тією ж назвою. Тому, хоча вистава йшла азербайджанською мовою, захоплюючий сюжет, яскраві костюми, зрештою, акторська гра робили спектакль прозорим, легким для сприйняття нашим дітям. (Жаль лише, що не всі декорації помістились у літак, котрий приніс нам “Правду і кривду” з Гянджі). Вистава приваблювала азербайджанським колоритом:

*Сцена з вистави “Підкова на щастя” В. Данця за І. Франком.
Режисер – В. Богданець. Волинський обласний театр ляльок.*

народний одяг, традиційні мелодії. Та, на жаль, праглось і майстернішої гри, і режисури, і досконаліших ляльок...

Найбільш цільною, яскравою видалася авторці цих рядків вистава Волинського обласного театру “Підкова на щастя”. Це історія лінивого ослика, який, щоб не працювати, утік від діда й баби – тут і починаються небезпечні пригоди... Розумний ослик раз у раз уникає небезпек, хоч у лісі йому трапляються дедалі страшніші звірі. Нарешті він таки повертається до діда й баби та докорінно змінює стиль життя – радо береться до будь-якої осличої роботи. Особисто мені цей спектакль видався найбільш цільним, динамічним, оригінальним і водночас простим: усі метаморфози відбувались блискавично і на очах глядачів, переконливою була акторська гра. Недарма волинянку Світлану Стасюк було відзначено за кращу жіночу роль.

Київський міський театр ляльок привіз до Івано-Франківська п’єсу В. Данилевича “Торбина з піснями” (режисер Н. Бучма). П’єса має підзаголовок: “Пори року в українських піснях”. Вистава зображає саме життя. Воно починається навесні раннім дитинством, літо означає юність, осінь – зрілість... Сусідські діти Петрусь та Марися разом ростуть, граючись, пасуть худобу, навчаючись хліборобської праці. Ростуть-виростають, закохуються, одружуються, народжують дітей – і все починається спочатку: вже не вони, а їх діти ідуть на Різдво колядувати. Усе тут українським

духом пахне – духмяніє він і в численних піснях, і в жартах, і в приказках, і в неспішному темпоритмі життя “ідеального” чи то пак “класичного” українця у справжньому українському селі. Було використано і “вертепну” конструкцію. Постановку відзначено дипломом “За втілення сценічного твору з використанням фольклору”.

Актори були головними персонажами, а ляльки, яких вони “дублювали”, – другорядними, аж занадто другорядними – ляльки не можуть бути такими маленькими, як пупсики. І хоч цікаво було спостерігати за рухом ляльок у мізансценах, розрізнити здаля їх було складно. Надто гучна фонограма неприємно контрастувала із “живими” піснями, що звучали у виставі навпереміну з “фанерними”.

Побачити диво

Якщо мені, геть уже дорослій людині, на своїх дорослих дорогах так хочеться побачити диво, зустріти казку, повірити у неможливе, то можна собі уявити, як потребують цього діти. Ми, дорослі, не завжди прагнемо зрозуміти дітей. Часто пропонуємо їм щось, на якому є етикетка “дитяче”: журнал, телепередачу, театральну виставу. А в них немає того іскристого щастя, того відчуття чуда, того запаху казки, що так бентежить, так заворожує...

Івано–Франківський театр ляльок свої вистави до конкурсної програми не вписав. А шкода! На фестивалі відбулась прем'єра постанови “Хома і Щука” В. Підцерковного за твором Марка Кропивницького “По щучому велінню”. Це відома українська народна казка про парубка, який, відпустивши впійману щуку, одержує подарунок: все твориться “за його хотінням та щучим велінням”. У вікні сцени – справжня українська зима (от як на різдвяних листівках!), а ще справжні українські персонажі. Вони співають багато народних пісень, які органічно вписуються у полотно п'єси. Сценографія та гра кольорового світла створює відразу атмосферу казки. Щоб вистава не була такою “вічною”, режисер намагався зробити якісь натяки на сучасну маскультуру (Кармеліта, Сердючка), але це нічого не додало до постанови. Друга вистава цього театру – нещодавно відновлена (поставлена на початку дев'яностих) дитяча комічна опера М. Лисенка “Пан Коцький”. Це блискуча постановка, що поєднує народну казку з “дорослим” жанром опери. Тому і концепція відповідна: на сцені бачимо... справжню сцену класичного оперного театру. Вводить нас в оперу сам композитор М. Лисенко – актор та дуже дотепна лялька-диригент. Класичний жанр опери з усіма її атрибутами наповнюється по вінця українським змістом, українською ментальністю, українським колоритом. Попри загалом блискучу режисуру дещо змазано було закінчення казки – усе розв'язується блискавично і, мабуть, не зовсім зрозуміло для глядачів.

Оберігаємо скарби сусідів...

Коли я дізналась, що на фестивалі будуть спектаклі Татарського театру ляльок (Казань, Росія) та Брестського – з Білорусі, то подумала, що побачу в їхніх постановках татарську та білоруську національну класику. Ці театри привезли на фестиваль чудові спектаклі, але це була російська класика.

Сцена з вистави “Торбина з піснями” В. Данилевича.
 Режисер – Н. Бучма. Київський міський театр ляльок.

А Черкаський обласний театр ляльок привіз постановку “Чарівні сни” Д. Біссета. Тож у цих виставах тема фестивалю – національна класика – відійшла на другий план. Театри представляли радше самих себе, а не власну національну культуру.

Отже, Татарський державний театр ляльок, хоч має в репертуарі вистави татарською і російською мовами, показав дуже “російську” (не лише мовою) “Муху-цокотуху” К. Чуковського (п'єса О. Афанасьєва). Товариство, що зібралось у гостях в Мухи-цокотухи, схоже було на салон російської великосвітської дами XIX століття. Ця дотепна стилізація додала казці певного шарму. Яскраві, прості декорації, костюми акторів, виразні ляльки зробили віршовану казку К. Чуковського легкою і приємною для сприйняття. Одне слово – справжня добра, барвіста, весела дитяча казка.

Іншим зразком російської класики та вже твором високої напруги, сплавом високих почуттів було втілення на сцені толстовського “Холстоміра” (Брестський театр ляльок). Поставили спектакль режисер, художник та музичний керівник театру “Потудань” з Санкт-Петербурга. Сумну історію коня, який з'явився на світ зовсім не таким, як його породисті батьки, оповідали і люди, і ляльки. І ця сценічна розповідь була така ж глибока, така ж пронизлива й трепетна, як і першотвір Льва Толстого. Постановку відзначено головним призом фестивалю, а Ігор Верста, що

Сцена з вистави “Як бог Уку землю створював і людьми заселяв” П. Римського. Режисер – Ю. Міхальов. Театр “Ільмаріне” (м. Нарва, Естонія).

створив як актор драматичний та актор “ляльковий” образ Холстоміра, одержав нагороду в номінації “краща чоловіча роль”. Велике значення мала почергова зміна масштабу ляльки та сценічного простору, зміна конструкції ляльки, способу руху. Для “кінематики” дії було застосовано прості, але дуже ефектні пристосування, зокрема і елементи театру тіней. У спектаклі багато (може, навіть забагато) творчих знахідок (чи навіть винаходів) при максимальній простоті сце-

Сцена з вистави “Муха-цокотуха” Л. Афанасьєва за К. Чуковським. Татарський державний театр ляльок “Екіят”.

нографії. Але, попри технічну складність, стільки вкладено душі, що ніхто, мабуть, не засумнівався, чому постава одержала найвищу відзнаку.

А тепер про Черкаський обласний театр ляльок. Це були декілька міні-казок Д. Біссета під загальною назвою “Чарівні сни”: дотепні і повчальні історії про повільного равлика й швидкого та спритного “супергероя” коника-стрибунця, егоїстичну сову Джуді та жертвовного носорога Сема, орла Девіда, котрий, потоваришувавши з овечкою, дізнається, що орли мусять їсти овечок, а також про поросятко, яке хотіло лишатись поросям, але уміти літати.

Наче непогана і цільна постава, але не зовсім зрозуміло, як вона співвідноситься із концепцією “Оберегів”. За кращі сценічні костюми, до речі, було відзначено Каріну Тішину з Черкаського обласного театру ляльок.

Невтішним, на жаль, для мене особисто враженням від фестивалю була вистава Львівського обласного театру ляльок “Забавні історії Вуркотика” З. Поправського: нецікаві і п’еса, і ляльки, і декорації, і акторське виконання...

А було ще...

А була ще і позаконкурсна програма... Наприклад, три актори з Казані під музику “розповідали” історії лише з допомогою трьох вузьких смужок поролону. Смужки ставали то тваринами (наприклад, страус + змія), то людьми (три зв’язані вузлом смужки – японці в кімоно), то предметами (автомобіль), абстрактними поняттями (три “живі” серця зображали “любовний трикутник”). Увесь чар полягав у блискавичній зміні понять (і, відповідно, характеру музики). Маленькі глядачі були в шаленому захопленні від “поролонових фантазій”.

Часто у фестивальних виставах разом із ляльками діяли просто...руки. Здебільшого – у довгих кольорових рукавичках. Вони теж зображали найрізноманітніші речі. Тільки подумати: минають тисячоліття, а рука людини залишається найдревнішою і найавангарднішою лялькою.

Це ще раз доводить, що у справжньому театрі складні за механізмами ляльки, вишукані костюми, дорогі декорації – не головне. Справжній театр – це передусім творчість. Не обов’язково давати повністю реалістичний образ: дитяча уява чудово домалює до трьох смужок поролону все, щоб вони стали персонажами вистави – хай лиш вони оживуть...